

Кучер О.О.

здобувач вищої освіти за освітньо-науковою програмою «Спеціальна освіта»
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ (Україна)

Дубовський С.О.

кандидат педагогічних наук, доцент
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ (Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Анотація. У статті розглянуто вплив використання дидактичних ігор в навчально-реабілітаційному центрі на уроках історії для підвищення пізнавальної діяльності учнів з інтелектуальними порушеннями. Розроблено дидактичні ігри з метою розвитку кращого запам'ятовування учнями історичних понять, дат і подій. Доведено позитивний вплив дидактичних ігор на розвиток особистості учнів із інтелектуальними порушеннями.

Ключові слова: гра, дидактична гра, ігрова діяльність, пізнавальна діяльність, організація діяльності, інтелектуальні порушення.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГР НА УРОКАХ ИСТОРИИ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЕТЕЙ С ИНТЕЛЕКТУАЛЬНЫМИ НАРУШЕНИЯМИ

Аннотация. В статье исследовали влияние использования дидактических игр в учебно-реабилитационном центре на уроках истории для развития познавательной деятельности учащихся с интеллектуальными нарушениями. Разработано дидактические игры с целью развития лучшего запоминания учениками исторических понятий, дат и событий. Доказано позитивное влияние дидактических игр на развитие личности учеников с интеллектуальными нарушениями.

Ключевые слова: игра, дидактическая игра, игровая деятельность, познавательная деятельность, организация деятельности, интеллектуальные нарушения.

THE USE OF DIDACTIC GAMES IN HISTORY LESSONS FOR THE DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISORDERS

Annotation. The article explores the influence of the use of didactic games in the training and rehabilitation center in history lessons to increase the cognitive activity of students with intellectual disabilities. Didactic games have been developed to help students

better remember historical concepts, dates and events. The positive influence of didactic games on the development of students' personality with intellectual disabilities is proved.

Key words: game, didactic game, game activity, cognitive activity, organization of activity, intellectual disorders.

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються в житті суспільства, накреслили пріоритетні завдання в системі освіти, пов'язані з розумінням важливості особистісного розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями, їх реабілітації, соціалізації та інтеграції в суспільство. Така особливість дитини як інтелектуальні порушення не обмежують її можливості розвиватися та жити в суспільстві. Дитина навчатиметься, хоч і дуже повільно. Діти із інтелектуальними порушеннями потребують постійної корекційно-розвивальної роботи в освітньому процесі. Соціалізація та розвиток пізнавальної діяльності таких дітей – процес складний і довготривалий, успішність їх залежить від рівня сформованості життєво необхідних знань, умінь і навичок, які формуються у процесі здобуття освіти.

Одним із основних курсів у освітньому процесі навчально-реабілітаційного центру є «Історія України». Цей навчальний предмет передбачає ознайомлення учнів з найважливішими сторінками життя українського народу, його культурними надбаннями. Актуальною є на часі проблема корекційної роботи щодо розвитку пізнавальної діяльності дітей із інтелектуальними порушеннями у викладанні цього предмету шкільного курсу. Одним із засобів такої роботи, на нашу думку, і є дидактична гра.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка досліджень присвячена дидактичній грі, яка сприяє ефективному засвоєнню учнями з інтелектуальними порушеннями знань, умінь і навичок (М.І. Болдирев, Н.М. Конишева, О.Е. Селецька та інші). Те, що провідна роль дидактичної гри полягає в цілеспрямованому керуванні діяльністю таких учнів, є предметом дослідження в багатьох науковців (Г.Л. Бородова, М.В. Кларін, Т.В. Сак, О.П. Янківська, А.І. Капустін та інші).

Дослідження Є.М. Гельфана присвячені впливу дидактичної гри на розвиток пізнавальних можливостей школярів.

Схильність розумово відсталих школярів до ігрової діяльності в

підлітковому віці при вивченні навчальних предметів гуманітарного циклу розглядали у своїх роботах А.Й. Григор'єв, В.А. Лапшин, Т.К. Ульянова та інші).

Ю.К. Бабанський вважав, що досягнення учнями освітньої мети в ігровій діяльності відбувається завдяки активності дітей як суб'єктів освітньої діяльності, тому використання ігрових методів у навчанні дітей із інтелектуальними порушеннями є необхідним [3].

А.І. Кузмінський підкреслював, що дидактична гра є практичним методом навчання, бо діти знаходяться у спеціально створених умовах, вихід з яких шукають, використовуючи сформовані знання і в цьому полягає цінність такої роботи [5].

На думку В.В. Ягупова, освітня гра заповнює ту прогалину, яку не можуть компенсувати інші методи. І вважав, що дидактична гра активізує пізнавальну діяльність учнів [8].

Л.С. Виготський звертав увагу на гру як на основний вид діяльності дітей й подав гіпотезу про психологічну сутність рольової гри. Л.С. Виготський та його послідовники зазначали, що визначальним у грі є те, що дитина створює уявну ситуацію замість реальної і діє в ній відповідно до переносних значень, які при цьому надає навколишнім предметам. Науковець писав: «Якщо ми звернемося до примітивної людини, то побачимо, що в іграх дітей відбувається дійсна їхня професійна підготовка до майбутньої діяльності – до полювання, до розпізнання слідів звірів, до війни. Гра людської дитини також спрямована на майбутню діяльність, але головним чином на діяльність соціального характеру. Дитина бачить діяльність оточуючих її дорослих, дітей, наслідує їй і переносить у гру, в грі опановує основні соціальні відносини й проходить школу свого майбутнього соціального розвитку» [1].

Питанням ролі дидактичної гри як методу формування історичних понять у школярів із інтелектуальними порушеннями приділяв значну увагу у своїх дослідженнях Ю.М. Косенко. Він розкрив сутність дидактичної гри, її структурні компоненти, різноманітні класифікації та функції. Описав вплив ігрової діяльності на психічний розвиток дитини та обґрунтував корекційне

значення дидактичної гри у освітній діяльності учнів із інтелектуальними порушеннями на уроках історії [4].

Водночас слід зазначити, що незважаючи на вагомість досліджуваних питань щодо розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями, актуальною і все ще недостатньо вивченою залишається проблема впливу використання дидактичних ігор у навчально-реабілітаційному центрі на уроках історії для підвищення пізнавальної діяльності учнів з інтелектуальними порушеннями.

Мета нашої роботи полягає у дослідженні процесу впливу використання дидактичних ігор в навчально-реабілітаційному центрі на уроках історії для підвищення пізнавальної діяльності учнів з інтелектуальними порушеннями.

Виклад основного матеріалу. Ефективність освітньої діяльності учнів із інтелектуальними порушеннями на уроках історії залежить від їх зацікавленості, правильної мотивації, пізнавальних інтересів та пізнавальної активності. Активізації і підвищенню пізнавальної діяльності дітей із інтелектуальними порушеннями сприятимуть активні методи освітньої діяльності, серед яких одне із вагомих місць займає дидактична гра.

Гра – основне й найулюбленіше заняття дітей. Саме вона є провідною діяльністю з дитинства, у процесі якої діти набувають нових знань, навичок, удосконалюють свої вміння.

У спеціальній школі, навчально-реабілітаційному центрі гра активно використовується і має великий педагогічний потенціал і найбільшою мірою створює для дітей атмосферу психологічного комфорту.

Дидактична гра – це гра, яка допомагає вчителю не тільки урізноманітнити навчання, але й організувати процес розвитку пізнавальної діяльності дітей із інтелектуальними порушеннями.

Дидактична гра сприяє формуванню у дітей уважності, уміння прислуховуватись до сказаного, наслідувати слова і дії. Під час проведення дидактичних ігор відбувається розширення та уточнення активного словника дітей із інтелектуальними порушеннями, збільшення їхнього словникового запасу, активізація вживання різних частин мови, експресивних форм слова.

Про чинники методичної готовності вчителів спеціальних закладів освіти

до застосування ігрових методів навчання наголошував В.А. Гладуш [2]. Він зазначав, що в методичному плані ефективним є поєднання традиційних навчальних занять із ігровими. Застосувати дидактичні ігри буде доцільним на усіх етапах уроку: і на етапі актуалізації навчальної діяльності, і при вивченні нового матеріалу, і на етапах закріплення, повторення, узагальнення історичного матеріалу.

Найпоширенішим видом гри, який використовується в освітній діяльності, є кросворд. Його можна використовувати як на етапі закріплення, так і для перевірки знань учнів стосовно основних понять, для повторення тем. Кросворд має дидактичну мету, замасковану дидактичну задачу. Ігрові дії дуже прості, не потребують великого навантаження на дитину і не підміняють процес навчання.

Прості правила гри мають свою універсальність. Підсумовування результатів не потребує напруженої праці і багато часу. У процесі викладання історії ми розробили різні види кросвордів: кросворди-дати, кросворди навпаки, кросворди-загадки, кросворди-малюнки, кросворди-букви. Опрацьовуючи оповідання за підручником проводимо гру «Чиста дошка».

Проводячи інструктаж, учитель звертає увагу дітей на дошку, на якій написані запитання до оповідання, яке діти будуть читати. Учитель пояснює, що відповіді на них учні знайдуть, опрацювавши оповідання в підручнику. Аналізуючи прочитаний текст, учні дадуть відповіді на них, а вчитель буде витирати опрацьовані запитання. Робота буде виконаною, коли дошка на кінець уроку буде зовсім чистою. Ця гра допомагає вчителю навчити дітей розмежовувати історичну інформацію та вигадану (важливими є відповіді на питання, які стосуються лише історичної інформації).

Гра «Хронологічна подорож». Гра проводиться з метою розвитку кращого запам'ятовування учнями дат і подій. Аркушик, на якому записано дату і місце історичної події, учитель згортає «кулькою-метеоритом» і пропонує черговому, стоячи обличчям до дошки, кинути учням. Кому на парту впаде «кулька-метеорит», той і буде «мандрівником історичного часу». Учень, який опинився у «іншому історичному часі», повинен розповісти про те, що він

там бачив. Діти з задоволенням будуть грати в цю гру, повторюючи вивчений матеріал.

На етапі повторення вивченого матеріалу можна запропонувати дітям пограти в гру «Історична особа, дата, подія». Грають учні усього класу. Учитель пропонує учням обрати серед перевернутих карточок одну з іменем історичної особи. Учень називає історичну особу. Іншому учневі учитель пропонує назвати дату, що пов'язана з даним героєм. А третьому учневі – назвати подію, що стосується даної особи.

Наприклад: Ярослав Мудрий –1037– заснування собору с.Софії у Києві.

Як бачимо, дидактична гра має власні ознаки, зокрема, регламентацію дитячої діяльності педагогом через спеціально створені правила та умови гри, чітко сформульовану мету навчання і, відповідно до неї, – очікуваний педагогічний результат, що характеризується освітньо-пізнавальною і виховною спрямованістю.

Пропонуємо також розроблені нами прийоми залучення школярів до ігрової діяльності, апробація яких у навчально-реабілітаційному центрі на уроках історії підтвердила ефективність впливу на розвиток пізнавальної діяльності учнів з інтелектуальними порушеннями.

«Незнайка». Подання вчителем певної історичної інформації з помилками (неправильна дата, неточні події). Учні повинні виправити на правильні дати, уточнити події.

Ігри-конкурси «Впізнай героя», «Змагання істориків» (хто краще знає факти з життя історичних осіб).

«Поле чудес» можна використати для кращого запам'ятовування термінів, понять, імен, історичних та біографічних даних історичних осіб.

Ігри-драматизації: розігрування епізодів з життя історичних осіб.

«Лото» – складання роз'єднаних назв понять та їх ілюстрацій (схем).

«Казка» – пояснення вчителем освітнього матеріалу у формі казки, або учням пропонується вигадати свою казку за вивченим матеріалом із історичними героями та сюжетом, зрозумілу усім, але так, щоб її головна думка відображала суть освітнього матеріалу.

«Збір колекцій» використовується для систематизації знань учнів з окремих історичних тем і питань – збір історичних термінів.

«Реклама» спрямована на розвиток пам'яті, визначити конкретні події та їх героїв, прорекламувати дану подію на уроці.

Використання дидактичних ігор на уроках історії дає можливість урізноманітнити монотонність викладу освітнього матеріалу вчителем, стимулювати позитивні емоції учнів, створити атмосферу здорового змагання, і разом з тим змушує учнів згадувати відоме, розмірковувати, добираючи відповідне, зіставляти, виокремлювати історичні факти, дати і поняття.

Досить важливими в освітній діяльності на уроках історії для дітей з інтелектуальними порушеннями є ігри, оскільки вони направлені на покращення психоемоційного стану вихованців навчально-реабілітаційного центру, розвитку інтелектуальних здібностей дітей, покращення їхнього фізичного здоров'я. Дитина вчиться граючи.

Висновки. Таким чином, варто відмітити, що використання дидактичних ігор на уроках історії є ефективною формою корекційної роботи щодо розвитку пізнавальної діяльності дітей із інтелектуальними порушеннями й багато в чому залежить від бажання вчителя зацікавити дітей предметом історії нашої держави, спрямувати їх розумові здібності, допомогти реалізувати освітні потреби, а у підсумку – зробити урок історії цікавим та привабливим. Учитель на уроці – центральна фігура. Його майстерність, творчість, ініціатива повинні бути спрямовані на те, щоб учні не просто йшли на урок історії, а чекали його з нетерпінням, заздалегідь готувалися до нього, проявляли ініціативу у його проведенні.

Список використаних джерел

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский; ред. В.В. Давыдова. – М.: Педагогика-Пресс, 1999. – 420 с.
2. Гладуш В. А. Теорія і практика післядипломної освіти олігофренопедагогів в Україні (історико-педагогічний аспект) / В. А. Гладуш // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – К., 2011. – № 19. – С. 28–34.
3. Висоцька А.М . Організація позакласної виховної роботи в спеціальних навчальних закладах для дітей з розумовою відсталістю (5-10 класи): Методичні рекомендації /А.М. Висоцька. – К.:2021 -112с.
4. Игровые методы коррекции трудностей обучения в школе / под ред.

- Ж.М. Глозман. – М.В. Секачев, 2006. – 96 с.
5. Косенко Ю.М К71 Дидактична гра як метод формування історичних понять у розумово відсталих учнів : [монографія] / Ю.М. Косенко. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. – 272 с.
 6. Подласый И.П. Педагогика: 100 вопросов – 100 ответов: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / И.П. Подласый. – М.: Владос-Пресс, 2004. – 368 с.
 7. Трикоз С.В. Дитина з порушенням інтелектуального розвитку / С.В.Трикоз, Г.О. Блеч. – Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. – 40с. – (Інклюзивне навчання за нозологіями).
 8. Трикоз С.В. Ми поруч. Діти з порушенням інтелектуального розвитку / С.В.Трикоз, Г.О. Блеч. – Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2019.-32с. – (Серія «Поради батькам і педагогам»).
 9. Ягупов В.В. Педагогіка : навчальний посібник / В.В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

Матеріали подані в авторській редакції